

סימן ט. אשת איש

כידוע, קידושין באשה שכבר מקודשת אינם יכולים לחול.

ניתן להציע שתי דרכים בהבנת הדין שקידושין אינם תופסים באשת איש:

1. **קניין האישות של הבעל באשה מונע מאדם אחר לקדש את האשה.** לא ייתכן שיהיה לאשה קשר אישותי עם יותר מגבר אחד, ולכן כאשר איש אחד קידש אותה, קניין האישות שלו והקשר שלו אליה מונע מגבר אחר מליצור קשר כזה איתה.
2. **איסור הערווה שחל על אשת איש מונע מן הקידושין לחול,** כמו לגבי שאר איסורי עריות. העובדה שאשה נשואה אסורה על איש אחר באיסור ערווה של אשת איש, גורמת לכך שקידושין לא יכולים לתפוס בה. כלומר, אין הבדל בין קידושין של אדם באשת איש לבין קידושין של אדם באחותו: בשניהם איסור הערווה מונע מן הקידושין לחול.

הגמ' בקידושין (ס:) דנה במקור לכך שקידושין אינם תופסים באשת איש, ולמסקנה המקור לכך הוא היקש מאחות אשה לכל שאר העריות. מכאן, שאיסור ערווה הוא הגורם המונע מהקידושין לחול. ברם, ניתן עדיין לומר כי גם קניין האישות של הבעל הוא גורם המונע מקידושי אחר לחול, ולא רק איסור הערווה. ניתן להציע כמה ראיות לחקירה זו:

1. **קניין אישות ללא איסור ערווה.** ישנה מחלוקת בין האבני מילואים לבין הפני יהושע לגבי השאלה האם קידושין תופסים בשפחה חרופה שכבר מקודשת לאחר. במקרה הזה ניתן לומר שאין שם ערווה, וסממן לכך הוא העדר חיוב מיתת ביי"ד או איסור כרת. ברם, קניין האישות במקרים הללו שווה למקרים רגילים.
- א. **לדעת האבני מילואים (מ:ד) הקידושין חלים, כיוון ששם ערווה הוא המונע הבלעדי מקידושי אחר לחול,** כפי שהוכח מהגמ' בקידושין לעיל. לכן כאשר אין שם ערווה, אף על פי שיש קניין של אדם אחר - קידושין תופסים.
- ב. **הפני יהושע (גיטין מג. ד"ה "אמר רב חסדא") סבור כי לא ייתכן שאשה המקודשת לאדם אחד, תהיה מקודשת גם לאדם אחר.** כלומר, על פי הפני יהושע קניין אישות מונע מקידושי אחר לחול גם ללא שם ערווה. כלומר, אמנם גם שם ערווה מונע מקידושי אחר לחול, כפי שעולה מהגמ' בקידושין, אך זהו אינו הגורם היחיד.

2. הגמ' בגיטין (פב:) אומרת, שלדעת רבי אליעזר **אם אדם אמר לאשה "הרי את מקודשת לי חוץ מפלוני"**, האשה **אכן מקודשת כך**, וקידושי אותו פלוני תופסים באשה. כלומר, האשה מקודשת לשני גברים אלו - היא אסורה לכל שאר העולם, וקידושין של אדם אחר אינם תופסים בה. קשה לומר שקיים איסור ערווה חלקי של אשת איש, כלומר שעל אדם פלוני יהיה איסור אשת איש ועל אדם אחר לא, ועל כן סביר להניח שבמקרה הנ"ל אין כלל שם ערווה, אלא רק קניין אישות חלקי. מכאן, שלדעת ר"א קניין אישות מונע מקידושי אחר לחול, גם ללא איסור ערווה¹.
3. בגמ' בקידושין (נט-ס:) מובא מקרה, בו אדם קידש אשה "מהיום ולאחר שלושים יום", כאשר תוך שלושים היום הללו בא אדם אחר וקידשה "מהיום ולאחר עשרים יום", ובתוך עשרים יום הללו קידשה אדם נוסף "מהיום ולאחר עשרה ימים". לדעה אחת בגמ', האשה מקודשת לכל אלו שקידשו אותה, כיון שכל אחד מן המקדשים השאיר מקום לקידושין נוספים. אם שם ערווה הוא שאוסר את האשה ומונע מקידושי אחר לחול, לא מובן פסק הגמ' - לא ברור איך כל אחד יכול להשאיר מקום לקידושין אחרים, שהרי ברגע שחל על האשה שם ערווה של אשת איש, לא יכול שום אדם אחר לקדשה (וקשה לומר, כאמור, שישנו שם ערווה חלקי שמשאיר אפשרות לקידושי אחר). אולם, אם קניין אישות של הבעל הוא שמונע מקידושי אחר לחול, ניתן להבין שישנו קניין קידושין חלקי, שמשאיר מקום ואפשרות לקידושי אחר.
4. הגמ' בקידושין (יג:) עוסקת במקור לכך שמיתת הבעל מתירה את אלמנתו מאיסור אשת איש. הגמ' טוענת שלא ניתן לומר שמכיוון שהגורם שאסר אותה - הבעל - נעלם (שהרי הבעל מת) חזרה האשה והותרה, **שהרי באיסורי עריות מיתת האוסר אינה מפקיעה את האיסור** (למשל, איסור אשת אביו אינו פוקע במיתת האב). למסקנת הגמ' יש מקור אחר לכך שמיתת הבעל מתירה את האלמנה. אם הגורם האוסר אשת איש הוא קניין האישות של הבעל באשתו, ברור שכשמת הבעל, פקע קניין האישות שלו, ואם כן האשה מותרת. רק על פי הגישה לפיה שם ערווה הוא האוסר את האשה, ניתן להבין את דברי הגמ', ואת ההשוואה שהיא עושה לשאר איסורי עריות. אולם, ניתן לטעון שזאת רק הבנת הגמ' בהווה אמינא, אך למסקנת הגמ' קניין האישות של הבעל הוא המונע מקידושי אחר לחול, ועל כן לאחר מות הבעל אין צורך בגט.
5. לדעת הרא"ה (שטמ"ק כתובות ז: ד"ה "זה לשון שיטה ישנה"), **ארוס אסור בניאה בארוסתו לפני הנישואין באיסור דאורייתא של אשת איש**. קניין אישות יכול לאסור את

1 בגמ' (סו) מבואר כי רבנן חולקים על ר"א, אך ייתכן שרבנן לא חולקים על העיקרון לפיו הגורם המונע מקידושי אדם אחר לחול הוא קניין האישות, אלא על האפשרות ליצור קניין אישות חלקי.

האשה על שאר העולם, אך לא על המקדש עצמו. לכן, אם קניין האישות הוא המונע מקידושי אחר לחול, והוא הגורם לאיסור ביאה על אשה מקודשת, קשה להבין את דברי הרא"ה. ברם, על פי הגישה ששם ערווה הוא המונע מקידושי אחר לחול, והוא הגורם לאיסור ביאה על אשה מקודשת, ניתן להבין את דברי הרא"ה - אפשר לומר שעל ידי הקידושין חל על האשה שם ערווה של אשת איש, ושם ערווה זה מחיל איסור אף על המקדש עצמו (לפי הסבר זה, ע"י הנישואין פקע שם הערווה של אשת איש ביחס לבעל).

6. הגמ' ביבמות (מה: ועיין רש"י שם ד"ה "הולד אין לו תקנה") אומרת, **כי חצי עבד חצי בן חורין שקידש בת ישראל, ובא עליה - הוולד ממזר**, כיוון שצד העבדות שבו בא על אשת איש. כאמור, קניין אישות יכול לאסור את האשה רק על שאר העולם, ולא על המקדש עצמו. אם קניין אישות הוא המונע מקידושי אחר לחול, והוא הגורם לאיסור ביאה על אשה מקודשת, קשה להבין את דברי הגמ' - לא ייתכן שקניין האישות חל (שהרי האשה מקודשת) למרות שלמקדש עצמו אין קניין (שהרי צד העבדות שלו אסור בצד החורין שבאשה). אם נבין ששם ערווה הוא המונע מקידושי אחר לחול, והוא הגורם לאיסור ביאה על אשה מקודשת ניתן להבין את דברי הגמ' - ניתן לומר שעל ידי קידושין חל על האשה שם ערווה של אשת איש, ושם ערווה זה גורם לאיסור אף על צד העבדות של המקדש עצמו.²

7. ישנה דעה בגמ' (יבמות צב:) שקידושין אינם תופסים ביבמה (אם המקדש אינו היבם). הגרי"ד סולוביצ'יק (מפי השמועה) הסביר זאת כך: ישנם שרידים של קשר הנישואין שבין האשה לבין הבעל המת, וכיוון שקשר זה היה קשר של אישות מלאה, הוא מונע מקידושי אחר לחול (כמו שהיה המצב כאשר הבעל היה חי). הסבר זה אפשרי רק אם הגורם המונע מן הקידושין לחול הוא שם ערווה של אשת איש, שהרי ברור שקניין הקידושין של הבעל באשתו פוקע לאחר מותו.³

2 הוכחה זו קשורה להבנת הזיקה שבין ממזרות לבין אי תפיסת קידושין, ונושא זה נידון בשיעור העוסק באיסורי ערווה וממזרות - סימן יא.

3 הסבר זה תלוי בהבנות השונות לגבי אופי הקשר שבין היבמה ליבמים ולבעל המת. נושא זה הורחב בשיעור העוסק ביסודות מצוות יבום - סימן טז.